

Voorzitter: Tjeenk Willink

Tegenwoordig zijn 69 leden, te weten:

Baarda, Baarveld-Schlaman, Barendregt, Van den Berg, De Boer, Bolding, Van Boven, Braks, Van den Broek-Laman Trip, Coenemans, Van Dijk, Ermen, Eversdijk, Fleers, Gelderblom-Lankhout, Van Gennip, Van Gijzen, Ginjaar, Glasz, Van Graafeiland, Grol-Overling, Heijmans, Hilarides, Hoefnagels, Holdijk, Huberts-Fokkelman, Jaarsma-Buijserd, Kassies, Korthals Altes, Van Kuilenburg-Lodder, Kuiper, Van Leeuwen, Van Leeuwen-Schut, Luimstra-Albeda, Luteijn, Mastik-Sonneveldt, Van der Meer, Mertens, Van der Meulen, Michiels van Kessenich-Hoogendam, Van Muijen, Pit, Postma, Pröpper, Redemeijer, Rongen, De Savornin Lohman, Schinck, Schuurman, Schuyer, Staal, Steenkamp, Stevens, Talsma, Tiesinga-Autsema, Tjeenk Willink, Tuinstra, Van Veldhuizen, Veling, Van Velzen, Verbeek, Vermaat, Vis, Vrisekoop, Wagemakers, Van Wijngaarden, Van de Zandschulp, K. Zijlstra en R. Zijlstra,

en de heer Wijers, minister van Economische Zaken.

De **voorzitter**: Ik deel aan de Kamer mede, dat zijn ingekomen berichten van verhindering van de leden:

Tummers, wegens deelname aan de World Heritage Conference in Nara (Japan);

Heijne Makkreel, wegens verblijf elders;

Boorsma, wegens verblijf buitenslands.

Deze berichten worden voor kennisgeving aangenomen.

De **voorzitter**: De ingekomen stukken staan op een lijst, die in de zaal ter inzage ligt. Op die lijst heb ik voorstellen gedaan over de wijze van behandeling. Als aan het einde van de vergadering daartegen geen bezwaren zijn ingekomen, neem ik aan, dat de Kamer zich met de voorstellen heeft verenigd.

(Deze lijst is, met de lijst van besluiten, opgenomen aan het eind van deze editie.)

De **voorzitter**: Ik deel aan de Kamer mede dat op 31 oktober een geannoteerde agenda is ingekomen voor een bijeenkomst van het Uitvoerend Comité in het kader van het Akkoord van Schengen op 21 november aanstaande. In deze agenda staat een zestal ontwerp-besluiten vermeld waarvoor uitdrukkelijke instemming gewenst zou kunnen zijn. Dientengevolge heb ik conform de in deze Kamer geldende procedure de desbetreffende bewindslieden doen weten dat de Eerste Kamer thans nagaat of uitdrukkelijke instemming nodig is.

Aan de orde is de behandeling van de wetsvoorstellen:

- **Wijziging van de Wet milieubeheer en de Wet verontreiniging oppervlaktewateren (afvalwater) (23603);**

- **Wijziging van de Wet op de telecommunicatievoorzieningen in verband met de uitvoering van richtlijn nr. 92/44/EEG van de Raad van Europese Gemeen-**

schappen van 5 juni 1992 betreffende de toepassing van Open Network Provision (ONP) op huurlijnen (PbEG L 165) (23632);

- **Wijziging van de Tijdelijke wet arbeidsbemiddeling onderwys in verband met vergroting van het aantal voor benoeming in aanmerking komende wachtgelders, het doorschuiven van vacatures en verruiming van de omstandigheden waaronder een bevoegd gezag zonder toepassing van de wet een vervangende leerkracht kan benoemen (23644);**

- **Wijziging van de Algemene burgerlijke pensioenwet in verband met de overgang van de Kroon naar het bestuur van het Algemeen burgerlijk pensioenfonds van de aanwijzings- en intrekingsbevoegdheid krachtens respectievelijk artikel B 3 en artikel B 4, tweede lid, van die wet (23658);**

- **Wijziging van de Wet van 20 december 1984, houdende aanpassing van uitkeringspercentages van ontslaguitkerings- en arbeidsongeschiktheidsuitkeringen voor overheidspersoneel, onderwijspersoneel en daarmee gelijk te stellen personeel (23786);**

- **Aanvulling van de Wet van 11 september 1964, houdende vaststelling van een nieuwe regeling van de bezoldiging van de vice-president van de Raad van State en de staatsraden, alsmede van de president en de overige leden van de Algemene Rekenkamer (Stb. 1993, 218) met een bepaling inzake de onkostenvergoeding van staatsraden in buitengewone**

dienst met een vaste deeltaak (23811);

- Wijziging van de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek en enkele andere wetten, houdende verbeteringen en aanvullingen van overwegend technische aard (23558).

Deze wetsvoorstellen worden zonder beraadslaging en zonder stemming aangenomen.

Aan de orde is de behandeling van:

- het wetsvoorstel Wijziging van de Wet economische mededinging (vergroting van de effectiviteit) (23306).

De beraadslaging wordt geopend.

De heer **Vermaat** (CDA): Voorzitter! Ik verwijs om te beginnen naar onze opstelling zoals wij die met betrekking tot het beleid van het vorige kabinet hebben gekozen. Bij monde van staatssecretaris Van Rooy, óók van het CDA, werd toen gewezen op het ambitieuze programma. Enerzijds ging het om een korte-termijntraject. Het wetsvoorstel dat wij nu op de agenda hebben maakt daar deel van uit. Daarnaast ging het om een lange-termijnspoor, waarvoor in februari van dit jaar een "gesloten" SER-advies is gevraagd. Het kabinet heeft de SER toen gevraagd om binnen zes maanden met dat advies te komen. Bij mijn weten is dat advies er nog niet. Misschien kan de minister daar wat meer over zeggen, wellicht ook tegen de achtergrond van de dreigende Woestijnwet waarbij ook de SER aan een kortere periode zal worden gebonden. Dat geldt nu nog niet, maar wellicht kan de SER wat meewerken.

In het verlengde daarvan hoor ik ook graag of het volgens deze minister haalbaar is om de geheel vernieuwde Wet economische mededinging in de loop van 1997 gebaseerd op het nieuwe Europese stramien ingevoerd te krijgen. Is dit kabinet, deze minister, verder van plan om het oorspronkelijke traject dat in overleg met de Tweede en de Eerste Kamer is opgezet, al dan niet voorzien van aanvullingen, nuances en varianten, qua hoofdpatroon uit te voeren, zodat op dat punt tot

wetgeving kan worden gekomen? Ik wil de minister op dit moment wel een opmerking mee geven van de vice-voorzitter van de Commissie economische mededinging bij het aanbieden van de adviesaanvraag van Economische Zaken aan de SER. De heer Baardman waarschuwde bij die gelegenheid voor "overkill" op dit punt in de wetgeving. Dat is niet zo maar een mening van een deskundige, van iemand die daar in de praktijk mee te maken heeft gehad. Deze kwestie is ook daarom zo belangrijk, omdat in de toelichting bij het SER-advies wordt gezegd dat wij van een primair juridische benadering naar een primair economische benadering van de problemen op het gebied van de mededinging willen. Het Europese verdrag op dit punt gaat momenteel echter uit van een tamelijk primair juridische benadering. Het overgaan van het huidige anti-misbruikstelsel, zoals wij dat in Nederland kennen, naar een verbodstelsel zet de deur wijd open voor zo'n primair juridisch systeem. Daar wil ik de minister, die van huis uit geen jurist maar een econoom is, op attent maken, want deze kwestie is zeker niet van belang ontbloomt.

In dat verband nog een opmerking over wat de huidige wet nog wel heeft en waar wij een voorstander van zijn. Ik heb het dan over de mogelijkheid dat de overheid, de minister, via een AMvB bepaalde mededingingsafspraken algemeen verbindend verklaart. In een tijd als deze, waarin alles moet worden afgeschaft, willen wij de minister ervoor waarschuwen om dit soort instrumenten niet te gauw af te schaffen in de nieuwe WEM, juist wat betreft die markten of delen van markten die regelmatig in situaties verzeild raken van overmatige, soms ongebreidelde concurrentie, met alle bederfelijke effecten van dien. In het antwoord wordt dit probleem verbonden met conjuncturele situaties. Dat zou kunnen, maar dat is beslist niet noodzakelijk. Het kan ook om andere soorten van situaties gaan, bijvoorbeeld vanwege een structureel overmatige mededinging.

Dan kom ik op het aan de orde zijnde wetsvoorstel, waarin de huidige wet op een aantal punten wordt uitgebreid. Met name de effectiviteit van de bestaande wetgeving wordt aangescherpt. Wij gaan ervan uit dat de bestaande wet

blijft bestaan totdat wij een nieuwe WEM krijgen. Misschien is het goed om dat nog eens expliciet bevestigd te krijgen. Wij stemmen globaal gesproken van harte in met het onderhavige wetsvoorstel. Dat is ook al uit het verslag gebleken. Ik heb nog wel een enkele specifieke vraag en daarna nog een algemeen punt.

In dit wetsvoorstel wordt het begrip "ondernemer" als leidend voorwerp voor de mededingingswetgeving gebruikt, in afwijking van de bestaande WEM en eigenlijk ook in afwijking van de benadering van de concept-gedachten zoals die in het SER-advies zijn neergelegd. Daar gaat het namelijk over de onderneming en een bepaalde definiëring daarvan. In het verlengde daarvan wil ik graag weten of de definitie in het huidige wetsvoorstel ruim genoeg is om ook overheidslichamen onder de werking van de WEM te brengen, anders dan dat het in een speciale wet om uitzonderings-situaties zou gaan.

Hoe zit het verder met de bodemprijzen? Zijn die nu altijd verboden, of kunnen die in bepaalde situaties worden toegestaan? Kan de minister iets meer zeggen over zijn voornemens op dit punt, met name gelet op wat ik zojuist zei over markten die nogal bederfelijk kunnen zijn? In dat soort situaties van structureel overmatige concurrentie zijn bodemprijzen soms een heel verstandig instrument voor de overheid.

In een bepaald opzicht wordt het feitelijk onderling afgestemd gedrag nu ook verboden, zeker als het gaat om die gevallen waarin de minister via een algemene maatregel van bestuur iets onverbindend heeft verklaard of iets heeft verboden. Gaat het echter niet verder? Ik vraag dit welbewust, omdat de minister, toen het ging om een advertentieverbod binnen de eigen ledenkring van de NVM in Nederland, gezegd zou hebben dat zo'n verbod misschien niet in strijd is met de letter van de WEM, maar wel met de geest en dat hij het daarom verbood. Dat vind ik een merkwaardige redenering, die in elk geval juridisch toetsbaar zou moeten worden.

Ik stel die vraag ook tegen de achtergrond van de ervaring die men in de praktijk kan hebben dat op bepaalde gebieden de indruk nog sterk aanwezig is dat er toch van dit soort feitelijk onderling afgestemde gedragingen bestaan. Ik noem als

voorbeelden de benzineprijzen en de rentevoet bij bedrijfsspaarregelingen, die wonderbaarlijk altijd dezelfde lijkt te zijn. Dat zou wel erg toevallig zijn.

De WEM, zoals die er met alle wijzigingen uit gaat zien, is een soort lappendeken geworden. Daarom is het goed dat er een geheel nieuwe wet, met een eigen stramien komt. Een lappendeken kan namelijk het gevaar van overlappings met zich brengen. Dat betekent dat er op bepaalde plekken witte vlekken zullen zijn en er op andere plekken sprake is van overkill. Tegen die achtergrond wil ik vragen wat het feitelijk ontheffingsbeleid is. Ik ga nu even terug naar de datum van 1 juli 1994, toen een aantal generieke verboden zijn ingevoerd. Er zijn een aantal aanvragen gekomen voor ontheffing. De minister zal nu al wel iets kunnen zeggen over zijn algemene beleid. Licht dat in lijn met het beleid van staatssecretaris Van Rooy, die – vrij geciteerd – overal “nee” tegen wilde zeggen? Kan de minister daar nog iets over zeggen?

Ik heb in een toelichting bij de begroting van EZ voor 1995 gelezen dat het kabinet komt met een nieuwe grootscheepse dereguleringsgolf. Dat heeft ook veel te maken met de mededingingsproblematiek en met name met de uitbreiding naar bepaalde sectoren, die normaal gesproken niet de eerste belangstelling hadden van EZ of de ECD op dit terrein. Ik wil met name vragen of de opsomming die wordt gegeven op de bladzijden 24 en 25 van de begroting een limitatieve, een prioritaire of een voorlopige opsomming is. Er zijn namelijk enige sectoren die veel te maken hebben met de sociale kant van de samenleving. Daarom wil ik vragen of de minister iets meer kan zeggen over de samenstelling van de ministeriële commissie die op dit gebied zijn werk moet doen. Ik heb daar vanochtend iets over gelezen in het Financieel Dagblad. Ik herinner de minister in dit verband aan een stelling die hij in 1982 bij zijn dissertatie had gevoegd, namelijk dat het goed voor de politiek zou zijn als de politici zouden zeggen wat ze dachten.

□

De heer **Zijlstra** (PvdA): Mijnheer de voorzitter! Collega Vermaat sprak over een mogelijke lappendeken. Dat zou de verschijningsvorm zijn van de

Wet economische mededinging na aanvaarding van dit wetsvoorstel. Je zou ook kunnen zeggen dat met behulp van dit wetsvoorstel wat pleisters geplakt worden op de gebrekkige bestaande Wet economische mededinging. In het vooruitzicht van een geheel nieuwe mededingingswet, die, zo was het voornemen van ex-staatssecretaris Van Rooy, in de zojuist aangevangen nieuwe kabinetsperiode zijn beslag moet krijgen. Mijn eerste, wellicht overbodige, vraag is dan ook: is dit ook het voornemen van deze minister? Ex-staatssecretaris Van Rooy heeft de Tweede Kamer ook toegezegd dat in de nieuwe wet het toezicht op concentraties tevens zou worden betrokken. Collega's aan de overzijde hadden het als een gemis ervaren dat dit toezicht niet nu al, bij deze wijziging, aan de orde kwam. De tweede vraag is dan ook of de minister van plan is het concentratietoezicht in de nieuwe wet op te nemen.

Op het eerste gezicht is dit een wetsvoorstel dat slechts pleisters plakt. Maar daarmee doen we aan het beleid dat door mevrouw Van Rooy is gevoerd, te kort. In wezen gaat het erom dat de maatregelen op drie kernthema's van concurrentiebescherming – het tegengaan van horizontale prijsregelingen, marktverdelingsregelingen en aanbestedingsregelingen – doelmatig uitgevoerd en gehandhaafd kunnen worden. Wij steunen die maatregelen en de sancties op overtreden ervan, van harte. En, ik zeg het graag bij deze gelegenheid, wij hebben grote waardering voor de voortvarendheid waarmee mevrouw Van Rooy het mededingingsbeleid op een ander spoor heeft gezet. De minister kan nu aan het nieuwe wetsvoorstel gaan werken en wij rekenen er op, dat hij dat met dezelfde voortvarendheid zal doen.

Beter dan algemene beschouwingen geven concrete voorbeelden aan waar de materie het meest weer spannend is, het beleid het moeilijkst en ingrijpen het meest nodig. Ik noem drie van die voorbeelden.

Het eerste voorbeeld luidt als volgt. De staatssecretaris dacht – en ik neem aan dat de minister daar ook aan denkt – aan een tijdelijke ontheffing van het generieke verbod op tariefafspraken van notarissen tot 1 januari 1996. In de resterende periode krijgt het notariaat dan de mogelijkheid gefaseerd “de

marktwerking te verruimen”. Vanzelfsprekend met inachtnaam van de kwaliteit en van het veilig stellen van het publieke belang. De notarissen hebben dus nog een goed jaar. Zijn er al signalen dat de notarissen daar werk van maken? Moeten ze er echt op 1 januari 1996 aan geloven?

Het tweede voorbeeld is het volgende. Ex-staatssecretaris Van Rooy zei in een mondeling overleg in de Tweede Kamer, dat “de zorgsector een buitengewoon mooi terrein is voor de mededinging”. In de nota naar aanleiding van het verslag van de Eerste Kamer zegt zij, dat van de 50 inbreuken op de marktwerking bij distributie van geneesmiddelen het merendeel van publiekrechtelijke aard is. Alleen door het dereguleren van de betreffende wettelijke voorschriften zal hier de efficiency van de geneesmiddelendistributie kunnen worden vergroot; naar ik aanneem zonder dat de sector een uitweg zoekt in Belgische of Franse richting, namelijk door het verstrekken van grotere pakketten medicijnen. Het betreft hier een grensvlak tussen Economische Zaken en Volksgezondheid, maar met een duidelijk mededingingsaspect. Wij zijn van oordeel dat hier orde moet worden geschapen, vanzelfsprekend met inachtnaam van de bescherming van de volksgezondheid. Wat zijn de concrete voornemens van de minister op dit gebied? Wordt een strategie uitgezet, naar ik aanneem en verwacht samen met de collega op volksgezondheid?

Met de minister hebben wij met spanning de affaire van het postorderbedrijf Linea Pharma versus de groothandel en met de staatssecretaris gevolgd. De beschikking van Van Rooy en d'Ancona werd door de groothandel aangevochten bij het College van beroep voor het bedrijfsleven. De zaak is nu dus onder de rechter en ons past zwijgen, hoe moeilijk dat ook is. Eén lering kan waarschijnlijk wel worden getrokken: “onderling afgestemd feitelijk gedrag” is een te vage omschrijving om met succes tegen een kartel als dit op te kunnen treden. Als de Raad van beroep in een formele procedure de Utrechtse Rechtbank volgt en Linea Pharma en de bewindslieden in het ongelijk stelt, zullen de ministers zich moeten afvragen of de formule “onderling afgestemd feitelijk gedrag” niet door

een meer nauwkeurige omschrijving moet worden vervangen.

Mijn derde voorbeeld heeft betrekking op de telecommunicatie. Ook hier raakt het de bemoeienis van meerdere bewindslieden. In het verslag heeft mijn fractie vragen gesteld over mededingingsaspecten van de Wet op de telecommunicatievoorzieningen. Het ging daarbij vooral over het duopolie in de mobiele telecommunicatie, zoals dat onder toezicht van de minister van Verkeer en Waterstaat wordt gevormd. De staatssecretaris sloot zich in de nota naar aanleiding van het verslag aan bij de verdediging door Verkeer en Waterstaat van dat duopolie. Zij voegde daaraan echter enkele curieuze opmerkingen toe. Erkend moet worden, zo schreef zij, dat een markt met slechts twee aanbieders kwetsbaarder is voor mededingingsbeperkende gedragingen dan markten met meer concurrentiële structuur. Het is daarom goed, zo concludeerde zij, dat het onderhavige wetsvoorstel ook onderling afgestemde feitelijke gedragingen met betrekking tot prijzen of marktverdeling uitdrukkelijk verbiedt.

Voorzitter! Ik heb er al op gewezen, dat wij nog moeten afwachten of de formule "onderling afgestemd feitelijk gedrag" rechterlijke toetsing zal doorstaan. Achter de snel groeiende nieuwe markt van telecommunicatie, elektronische snelwegen en wat dies meer zij, verschuilt zich naar onze indruk een groot gevaar van marktverdeling en kartellisering. Het is zeer de vraag of de nieuwe Wet op de telecommunicatievoorzieningen in verband met de uitvoering van Richtlijn nr. 92/44/EEG van de Europese ministerraad, zojuist afgedaan als hamerstuk, dit gevaar zal kunnen bezweren. In dat laatste wetsvoorstel gaat het alleen nog maar om huurlijnen. Transparantie en op kostprij gebaseerde tarieven moeten zoiets als volledige vrije mededinging in het dataverkeer gaan waarborgen.

Het bijzondere is nu dat om die concurrentie te waarborgen, globaal repressief toezicht van de overheid naar onze indruk niet meer zal volstaan. De overheid zal waarschijnlijk op basis van vergaand gedetailleerd onderzoek in vele gevallen zelf redelijke tarieven voor die huurlijnen moeten gaan berekenen. De rol van de overheid of van een door de

overheid te benoemen instantie zal in dat geval sterk uitgebreid moeten worden. Dat lijkt onontkoombaar bij een oligopolie met deelnemers die hun infrastructuur onderling ter beschikking moeten stellen. Hoever die overheidsbemoeienis kan gaan, zien wij in het Verenigd Koninkrijk en in de Verenigde Staten, waar gespecialiseerde organen tot in het kleinste detail de tarieven voor "third party access" bij gas en elektrische energie vaststellen.

Ziet de regering dit probleem? En zo ja, bereidt zij zich op deze nieuwe taak voor? Hoort ook dit niet in een nieuwe mededingingswet? Laat de minister niet denken dat dit probleem slechts incidenteel is of dat het alleen geldt voor de telecommunicatie. Het komt bijvoorbeeld ook als "third party access" op ons af bij transport van leidinggebonden energie en bij spoorwegvervoer.

Hoe belangrijk de huurlijnen en de vaststelling van de tarieven ter zake ook zijn, het is niet het enige gebied waarop toenemende interventie van de overheid in de telecommunicatie nodig zal zijn. Dat betreft ook de feitelijke marktverdeling, waarop de formule "onderling afgestemd gedrag" wel eens geen vat zou kunnen krijgen. Zeer pregnant werd dit op 26 september 1994 door de heer Van Dijk in het NRC Handelsblad aangegeven: "De oligopolies worden de sluiswachters van de elektronische snelwegen. Wanneer zij beheerder, transporteur en dienst-aanbieder tegelijk zijn, wordt de verleiding om hier misbruik van te maken wel erg groot". Voorts schreef hij: "De oligopolies in de telecomsector staan bekend om strategisch gedrag. Op sommige punten concurreren zij, op andere werken zij samen met hun concurrenten of verdelen zij de markt. Zo is het mogelijk, dat de snelweg van de kabelbedrijven zich gaat specialiseren op video-op-aanvraag en informatiediensten als de kabelkrant. De KPN-snelweg zal waarschijnlijk uitblinken in geavanceerde communicatiediensten. De meeste consumenten zullen gedwongen worden zich te blijven abonneren op beide verbindingen, die technisch gezien hetzelfde kunnen leveren." Ik voeg er dan nog aan toe, dat KPN toevalligerwijs ook nog 76% bezit van Casema, de grootste kabelexploitant van Nederland.

Is het bestaande wettelijke instrumentarium in staat zulk een

feitelijke kartelvorming te voorkomen of te ontbinden? Zal de nieuwe mededingingswet, zoals die de minister voor ogen staat, dat mogelijk maken? Is het de bedoeling van de minister marktverdeling van dit soort teniet te doen? Is misschien toch net als in Duitsland een instantie zoals het "Kartellamt" nodig? Ik wacht het antwoord met belangstelling af.

De **voorzitter**: Het woord is aan de heer Mertens, die zijn maidenspeech zal houden.

□

De heer **Mertens** (D66): Mijnheer de voorzitter! Het voordeel van een slogan is, dat hij een kort en duidelijk antwoord geeft op een breed ervaren probleem. Het nadeel is, dat in 99% van de gevallen dat antwoord in zijn simplificatie een probleem oplevert naast het probleem waar het een oplossing voor wilde bieden. De slogan "minder overheid, meer markt", is daarvan een voorbeeld.

Nu de overheid terugtreedt en dereguleert ten gevolge van onmacht, te hoge kosten en bureaucratie en de burgers weer meer verantwoordelijkheid voor zichzelf en voor elkaar moeten gaan dragen, wordt de roep om de "markt" als verdelingsmechanisme almaar sterker. Omdat dit verdelingsmechanisme niet alleen in de zuiver economische sectoren zijn werk moet doen, maar ook in de zorg, in de cultuur, in het onderwijs en in de media- en informatiesector wordt het tijd dat de wetten van vraag en aanbod aan een nauwkeurig onderzoek worden onderworpen. Daarnaast moeten naar onze mening bij deze onderwerpen ook politieke verdelingscriteria aan bod blijven komen.

Zo'n onderzoek laat al snel zien, dat flinke gevaren dreigen als het op de markt niet meer om het spel maar om de knikkers gaat. Voor het instrument hebben wij overigens alle waardering. Een alternatief hebben wij trouwens niet. Maar: zelfs onder ideale concurrentieverhoudingen dreigt de sterke marktpartij almaar sterker en de zwakke marktpartij almaar zwakker te worden. Onder minder ideale verhoudingen wordt het misbruik door manipulatie aan de aanbod- of aan de vraagzijde soms al te gemakkelijk gemaakt.

Onder deze omstandigheden heeft D66 met zeer grote belangstelling kennis genomen van de eerdere gedachtenwisseling in de Tweede en Eerste Kamer over het wetsontwerp Wijziging van de Wet economische mededinging. Trouwens, ook buiten het parlement hebben de begrippen "concurrentiekracht" of "mededingingsbeleid" een prominente plek in de publieke aandacht gekregen. Alleen al in de afgelopen maand konden wij onder andere het volgende lezen: "de concurrentietoets als nieuwe vorm van centraal overleg", het SER-advies over de nieuwe WEM, "Wijers tegen advertentieverbod NVM", "Ontheffingsverzoek Teleflora Besluit horizontale prijsbinding", enz.

Het zal zeker deze minister niet verbazen, dat wij dit wetsontwerp met instemming begroeten. Dit voorstel vormt te zamen met generieke maatregelen tegen de horizontale prijsbinding en de marktverdelings- en de aanbestedingsregelingen het ene spoor. Het andere spoor voert naar een geheel nieuwe WEM, die meer op Europese leest is geschoeid. Dit voorstel lijkt ons een stap op de goede weg. Daarvoor past lof, zeker voor de ambtsvoorganger, mevrouw van Rooy, die hier de afgelopen jaren consequent en met succes aan heeft gewerkt.

De meeste concrete maatregelen tot vergroting van de effectiviteit passen overtuigend in het totaalbeeld: de onverbindendverklaringen van bepaalde mededingingsregelingen, de maatregelen tegen bepaalde rechtens niet bindende afspraken of besluiten en tegen bepaalde onderling afgestemde feitelijke gedragingen zullen onder twijfel hun effect ten goede hebben. Zoals mijn voorganger al zei, zal de praktijk echter vaak leermeester moeten zijn. De versterking van de opsporingsfunctie met de toezichtfunctie, de verbeterde openbaarheid en de afschaffing van de opschortende werking van het beroep – waarbij overigens terecht de mogelijkheid van schorsing is opgevoerd – zullen snelheid, efficiency en doeltreffendheid bevorderen, zodat spoedig duidelijk zal worden wat wel en vooral wat niet mag.

Er zijn in dit verband drie onderwerpen die de D66-fractie zorgen baren. Daarvan zijn er twee uitgebreid en een helaas slechts

zijdelings aan de orde geweest in de discussie. Dat zijn:

1. de overgang naar een Europees mededingingsbeleid;
2. het concentratie- of fusiebeleid;
3. het begrip "ondernemer".

Ik zal onze zorgen kort uiteenzetten, om te beginnen over de overgang naar het Europees mededingingsbeleid. Ons Nederlands juridische stelsel is wat betreft de economische mededinging een misbruikstelsel met strafrechtelijke sancties en subjectgericht, te weten op de ondernemer. Het Europese juridische mededingingssysteem is een verbodstelsel met administratief-rechtelijke sancties en objectgericht, te weten op de onderneming.

De overgang van het ene naar het andere stelsel is zeer gewenst en lijkt op termijn onvermijdelijk. Hij is op zichzelf al problematisch genoeg, maar daar komen nog een paar elementen bij. De oorsprong van het juridische mededingingsdenken ligt voornamelijk in Amerika. Die samenleving wordt veel sterker dan de Nederlandse of zelfs de Europese gedomineerd door de markt in plaats van door overheden die boven ons gesteld zouden zijn. De markt is heilig en de sociale component betrekkelijk zwak. Concurrentievervalsing is daar dus een doodzonde en dat is zij hier veel minder. De administratiefrechtelijke benadering opent bovendien de weg naar zwaardere straffen, vaak geldstraffen. Daar staat weer de Nederlandse subjectbenadering tegenover. Kortom, het is een Gordiaanse knoop waar het aide mémoire van de RCO een fraai beeld van geeft. Wil de minister aangeven hoe hij in navolging van Alexander de Grote deze knoop te lijf gaat?

D66 betreurt het dat het fusie- en concentratiebeleid niet is opgenomen in de adviesaanvraag aan de SER. De argumenten ervoor zijn in de stukken terug te vinden. Zij kunnen niet anders dan vederlicht worden genoemd. Het eerste is dat concentratie en fusie de concurrentie kunnen versterken. Daarbij denken wij: ja, dat kan wel zijn, maar misbruik kan ook veel gemakkelijker worden. Het tweede argument is dat de staten dit aan zichzelf willen houden, omdat het subsidiariteitsbeginsel wint aan populariteit. Dit argument komt in een vreemd daglicht te staan, als wij bedenken dat het wel heel verwonderlijk zou

zijn als alle fusies zich zouden beperken tot binnen de Europese staten. Graag horen wij opnieuw het standpunt van de minister hierover.

Het derde punt is de vervanging in dit wetsontwerp van de "eigenaren van een onderneming" en de "genoemde zelfstandige beroepsbeoefenaars" door één categorie, namelijk de "ondernemers, actief in het Nederlands economische verkeer, met of zonder winst oogmerk". Weliswaar wordt de groep die het subject wordt van de WEM, hiermee groter en valt het onduidelijke verschil tussen de twee oorspronkelijke categorieën weg, maar naar onze wijze van zien komen er een paar uit mededingingsoogpunt zeer moeilijke probleemgevallen bij. Ik zet ze kort op een rijtje.

Wat te denken van:

- de directeur-grotaandeelhouder;
- de schnabbelende hoogleraar;
- de assistent of onderzoeker in opleiding die alvast een uitvinding gaat exploiteren;
- een part-time werknemer die de andere helft van zijn tijd ondernemer is;
- de ondernemende universiteit, die op de open markt contractonderwijs of contractonderzoek aanbiedt, en daarbij op niet altijd even heldere wijze gebruik maakt van de rijksbijdrage?

Een van de aardige suggesties van het Nationale economiedebat van maart jongstleden was de versterking van de ondernemingsfunctie binnen grote organisaties, waarbij de overheid overigens niet uitgesloten was. Is die gedachte nog wel levensvatbaar onder deze nieuwe Wet economische mededinging? Wat te denken van werknemers in een ondernemersrol? Ziet de minister iets in deze ontwikkeling? Zo ja, kan hij deze dan stimuleren met de WEM in de hand? Wij zijn benieuwd naar zijn reactie.

De **voorzitter**: Mag ik u als eerste gelukwensen met deze maiden-speech? Weliswaar bent u in mei en dus in het laatste jaar van deze Kamer lid geworden, maar in ieder geval wel aan het begin van een nieuwe politieke periode. Ik ben ervan overtuigd dat de Kamer graag zal willen profiteren van de politieke ervaring, onder andere in de Tweede Kamer, die u inbrengt, en van uw kennis op het gebied van onderwijs-, onderzoek- en informatiebeleid. Ik zal mij niet over de volgende periode

uitlaten, ik ben wel wijzer, maar deze maidenspeech maakt wel duidelijk dat uw inbreng zich in het geheel niet tot die kennis en ervaring beperkt. Ik wens u van harte geluk en hoop u nog vaak op het spreekgestoelte te kunnen aankondigen.

De vergadering wordt tien minuten geschorst.

□

Minister Wijers: Voorzitter! Het voorliggende voorstel moet geplaatst worden in het kader van een intensivering van het Nederlandse mededingingsbeleid. Dat stoelt op de visie dat het optimaal functioneren op thuismarkten belangrijk is, enerzijds voor een versterking van de concurrentiepositie van het Nederlandse bedrijfsleven en anderzijds met het oog op de tendens in meerdere lidstaten van de Europese Unie om het mededingingsbeleid op Europese leest te schoeien. Het is duidelijk dat het mededingingsbeleid in Nederland achterliep bij wat er in andere Europese landen, met name de grote lidstaten, gebeurde. Vooral onder mijn voorganger is daar met veel energie en creativiteit aan gewerkt. Ik sluit mij graag aan bij de door een aantal geachte afgevaardigden uitgesproken waardering voor mevrouw Van Rooy. Ik beschouw het als een eer om haar werk te mogen voortzetten en het is mijn ambitie om het door haar gehanteerde tempo en de door haar gehanteerde kwaliteit te handhaven. Onder haar leiding zijn al de nodige stappen gezet en wij gaan dus in hetzelfde tempo door.

Zowel de heer Zijlstra als de heer Vermaat heeft gevraagd of zij erop kunnen rekenen dat op het traject voor de korte termijn en op het spoor voor de lange termijn dezelfde filosofie zal blijven gelden. Dat kan ik zonder enige terughoudendheid toezeggen. Wij volgen dus twee sporen. Nu spreken wij over het korte-termijnspoor, waarbij het zwaartepunt ligt op generieke verbodsmaatregelen op basis van de Wet economische mededinging op prijsbinding, marktverdeling en aanbestedingsregelingen. Ook zijn er, als ondersteuning van deze maatregelen, een aantal wijzigingsvoorstellen om de wet effectiever toe te kunnen passen door onevenwichtigheden uit de wet te

halen. Daarnaast is er een lange-termijnspoor dat de invoering van een nieuwe verbodswet impliceert, inclusief een aangepaste handhaving en uitvoeringsprincipes. Daar gaat het om.

Het korte-termijnspoor, waar wij het vandaag over hebben, omvat een aantal generieke verbodsmaatregelen, het Besluit horizontale prijzenbinding van 1 juli 1993, het Besluit over mededingingsregelingen aanbestedingen en het Besluit marktverdelingsregelingen, die beide op 1 juni 1994 zijn ingegaan. Het is duidelijk dat Nederland met de invoering van die verbodsmaatregelen niet verandert, maar het is heel belangrijk dat er een signaal uitgaat dat wij er in Nederland mee bezig zijn om naar een veel strenger kartelregime toe te werken. Dat leidt er ook toe dat bij de ontheffingsaanvragen een stringent beleid wordt gevoerd, in navolging van de Europese Unie. Er zijn, in antwoord op een vraag van de heer Vermaat, ongeveer 50 ontheffingsaanvragen ingediend. Daar zijn er 30 van afgehandeld, waarvan er één is geaccepteerd en de andere aanvragen niet. Dat geeft iets aan van de strakheid waarmee daarnaar gekeken wordt. Wat dat betreft, is er geen beleidswijziging te verwachten. Daarnaast zijn er de nodige verzoeken tussentijds ingetrokken, omdat men naar aanleiding van het gevoerde beleid ontdekte dat die verzoeken niet zoveel kans maakten.

Wat het spoor voor de lange termijn betreft, gaan wij naar een nieuwe wet waardoor de Nederlandse mededingingswetgeving past in het Europese mededingingsbeleid. Dat betekent dat wij onvermijdelijk afgaan op een verbodswet, geïnspireerd op de Europese wetgeving. Dat is het sluitstuk van de intensivering van het mededingingsbeleid. Over de nieuwe mededingingswet is op 16 februari advies gevraagd aan de SER en de Commissie economische mededinging. Beide adviezen zijn inmiddels ontvangen en zullen binnenkort aan de Kamer worden gezonden. De adviesaanvraag ging over een groot aantal zaken. Behalve over inhoudelijke regels zoals een kartelverbod, een verbod op misbruik van economische machtsposities, ging het om aspecten van rechtsbescherming, handhaving, uitvoeringsstructuur, mogelijkheden voor toepassing door Nederlandse

kartelautoriteiten van Europese wetgeving en aandacht voor de vraag of in Nederland een vorm van preventieve toetsing van fusies wettelijk moet worden geregeld. Dit naar aanleiding van een aantal vragen. Het is dus niet zo dat mijn voorganger op dat punt al een inhoudelijke positie heeft gekozen. Zij heeft alleen in de adviesaanvraag aan de SER een aantal overwegingen gegeven. Ik zeg toe dat ik mij, mede op basis van de adviezen van de SER en de Commissie economische mededinging, nog eens goed op dit thema zal beraden. Ik ben daar gewoon nog niet uit en ik neem de adviezen graag mee in de beschouwing.

Waarom was deze wetswijziging nodig? Het aankondigen van strenge generieke verbodsmaatregelen maakte eens te meer een goede handhaving nodig. Het ging om een aantal belangrijke gebreken bij het handhaven van de bestaande wet. De reikwijdte van de wet voor eigenaren van ondernemingen en vrije-beroepsbeoefenaren was onduidelijk, er waren beperkte mogelijkheden om op te treden tegen rechtens niet bindende mededingingsafspraken, er was onduidelijkheid omtrent het wettelijke verbod op gedragingen die in strijd zijn met generieke verbodsmaatregelen en het was soms moeilijk om voldoende gegevens te krijgen, wat het heel moeilijk maakte om toezicht te houden. Vandaar de voorgestelde wijzigingen: alle vrije-beroepsbeoefenaren onder de wet, mogelijkheden om rechtens niet bindende mededingingsafspraken in strijd met het algemeen belang te verklaren, verduidelijking van het verbod op gedragingen die in strijd zijn met individuele en generieke maatregelen door invoering van het begrip "onderling afgestemd feitelijk gedrag", afschaffing van de opgeschortende werking van beroep, toezichthoudende bevoegdheden voor de ECD en tot slot verlenging van de verjaringstermijn van strafbare feiten tot zes jaar. Tot zover een algemene inleiding en de beantwoording van een aantal algemene vragen.

Ik kom nu specifiek toe aan de vragen van de heer Vermaat. Ik streef er nog steeds naar om in 1997 met het wetsvoorstel te komen, hoewel ik mij, hoe langer ik hier ben, in toenemende mate realiseer dat ik dit niet alleen in de hand heb en dat het

ook van een aantal andere factoren afhankelijk is. Het is echter zeker mijn inzet.

De heer Vermaat heeft twee aspecten genoemd die ik bij de voorbereiding van het nieuwe wetsvoorstel bij de beschouwing zal betrekken: het evenwicht tussen de juridische en de economische dimensie en het element van algemeen-verbindendverklaring. De heer Vermaat spoorde mij aan om dat element niet weg te gooien, omdat het soms – en niet alleen in conjuncturele situaties – nodig is. Die aspecten neem ik graag mee in de totale afweging rond de voorbereiding van dit wetsvoorstel.

De heer Vermaat heeft gevraagd of er in deze overgangperiode, in afwachting van de nieuwe wet, enige rust ontstaat. Dat kan ik toezeggen.

Vervolgens heeft de heer Vermaat een aantal vragen gesteld over het begrip "ondernemer". Is dat begrip ruim genoeg voor overheidsorganisaties en vallen ook die daaronder? Ja, voor zover die organisatie actief is in het economisch leven en op de markt, valt zij in principe onder deze wet.

In feite brengt deze wetswijziging geen verandering in de huidige praktijk op het punt van de bodemprijzen. De praktijk is dat individuele verticale prijsbinding mag, tenzij zij expliciet verboden is, zoals bijvoorbeeld in de witgoedsector of de fotoapparatuursector. Collectieve verticale prijzenbinding is ook nu al verboden en als zodanig verandert deze wijziging niets in dat principe.

Vervolgens hebben wij het gehad over het vraagstuk van feitelijk afgestemd gedrag. De heer Vermaat heeft gevraagd of ik eigenlijk niet verder ga dan wat in deze wijziging is voorgesteld en hoe ik bijvoorbeeld de wet toepas als het om makelaars gaat. Hij heeft gezegd dat het niet in strijd met de wet is, maar wel met de geest daarvan. Ik heb gezegd dat het geldende reclameverbod in deze specifieke situatie op zichzelf niet in strijd was met het Besluit horizontale prijzenbinding, maar wel met de geest daarvan. Daarom zal ik de regeling apart onverbindend verklaren, overigens na het advies van de Commissie economische mededinging. Op basis daarvan heeft de NVM al besloten om de onderlinge regeling, die in feite weer een compensatie was voor iets wat eerst formeel verboden was, in te trekken,

omdat men wel inzag dat hier een zekere logica achter zat.

De heer Vermaat heeft het, nog steeds in het kader van feitelijk afgestemd gedrag, ook over twee specifieke situaties gehad, namelijk over benzineprijzen en bedrijfsspaarregelingen. Met benzineprijzen is er sprake van een wat andere situatie. Wij hebben daar in feite te maken met een homogeen produkt. Het maakt voor de klant in algemene zin – je moet uitkijken met zo'n uitspraak – niet zoveel uit welke benzine hij koopt. Wat je de facto ziet in zo'n markt is dat er sprake is van prijsleiderschap. Prijsleiderschap is toch wat anders dan afgestemd gedrag.

Het voorbeeld is gegeven van de bedrijfsspaarregelingen. Daarbij ging de heer Vermaat uit van een zeker homogeniteit in alle aanbiedingen. Ik kan u verzekeren dat dit niet het geval is. Misschien moeten wij nog wat andere verzekerings-tussenpersonen inschakelen om dit te checken. Er zit echter zeker wat verschil van kwaliteit in de verschillende aanbiedingen in deze markt. Er is dus sprake van enige concurrentie.

De laatste vraag die de heer Vermaat stelde was meer een vraag naar aanleiding van dit wetsvoorstel en niet zozeer een vraag over het wetsvoorstel. Het was een vraag over de dereguleringsoperatie. De lijst die in de memorie van toelichting staat bij de begroting is puur indicatief. Bij het voorstel dat op het ogenblik in bespreking is in het kabinet wordt een procedure voorgesteld waarbij er uiteindelijk op het niveau van de ministerraad wordt beslist over de onderwerpen die wij per jaar zullen behandelen.

Over de samenstelling van de bedoelde ministeriële commissie kan men buitengewoon opgewonden raken. Recente kranteberichten suggereren een staat van opwinding die niet helemaal juist is. Uiteindelijk beslist ook de ministerraad over wijziging van wetten. Het is dus meer een kwestie van pragmatisch kijken wie er het meest bij betrokken is. Het voorliggende voorstel is daar ook op gericht. Ik verwacht dus dat de staat van opwinding, voor zover die er is, heel snel zal afnemen. Ik hoop met dit antwoord ook recht gedaan te hebben aan de, ik dacht, vierde oproep die ik in de verschillende kamers heb gehad om te leven naar de stellingen van mijn

proefschrift van twaalf jaar geleden. Ik zal proberen dat te blijven doen.

Een aantal algemene vragen van de heer Zijlstra over de continuïteit van het beleid heb ik al beantwoord. Ik heb het ook al gehad over het vraagstuk van kartelvorming en concentratietoezicht. Nogmaals, ik zal mijn mening baseren op de adviezen van de SER en de Commissie economische mededinging en nog wat verdere gesprekken. Daar komen wij nog over te spreken.

De heer Zijlstra heeft terecht gezegd dat je in abstracto kunt praten over deze wet, maar dat het pas leuk wordt als je het gaat hebben over specifieke gevallen. Hij noemde er een aantal. In de eerste plaats de notarissen. De vraag was hoe het hiermee gaat. Is er sprake van enige beweging? Moet het zo zijn dat er op 1 januari 1996 echt sprake is van een volstrekt nieuwe situatie? Het is zo dat per 1 juli van dit jaar de notarissen zelf hun regeling iets hebben geliberaliseerd. De vennootschapstarieven zijn nu vrij. De andere tarieven nog niet. Een beslissing op het ontheffingsverzoek van de notarissen kan niet los worden gezien van het voorstel van de minister van Justitie over een nieuwe notariswet. Dat wetsvoorstel is in mei aan de Tweede Kamer aangeboden. Dat wetsvoorstel gaat uit van vrije tarieven, behalve voor minder draagkrachtigen die testamenten en dat soort stukken willen laten maken. Het in één klap afschaffen van de notariatarieven lijkt niet verstandig. Dat is misschien een te grote klap voor het notariaat. Wij moeten hier natuurlijk zorgvuldig mee omgaan. Daarom gaat de toelichting bij het wetsvoorstel uit van een tijdelijke en geclausuleerde ontheffing waarbij de marktwerking stapsgewijs wordt ingevoerd. De Tweede Kamer heeft onlangs verslag over dit wetsvoorstel uitgebracht. Staatssecretaris Schmitz en ik zullen binnenkort rond de tafel gaan zitten om aan de hand hiervan onze reacties te bepalen. Op basis daarvan volgt dan de verdere behandeling van het ontheffingsverzoek.

Er is een vraag gesteld over de farmaceutische markt, de geneesmiddelenmarkt. Daarbij werd specifiek de case van Pharma genoemd. Ik wil, voor de goed orde, aangeven dat die zaak diende in de context van de oude wet waarin het begrip "onderling afgestemd feitelijk gedrag" niet voorkomt. Je kunt niet

de effectiviteit en het succes van hetgeen nu wordt geïntroduceerd, afmeten aan die situatie. Op de vraag van de heer Zijlstra – ik interpreteer de vraag wat vrijmoedig – of de minister van Volksgezondheid of de minister van Economische Zaken concrete plannen hebben om snel iets te doen aan de mededinging in de wereld van de geneesmiddelen kan ik "ja" antwoorden. Ik kan zelfs zeggen dat ik voor deze vergadering een bijeenkomst met mevrouw Borst heb gehad om juist specifiek over deze onderwerpen te praten. Het kabinet is druk bezig om een lijn uit te zetten die recht doet aan het regeerakkoord en die ook recht doet aan een stimulering van mededinging in de geneesmiddelenmarkt.

Een ander belangrijk punt dat door de heer Zijlstra aan de orde werd gesteld, had te maken met die markten waar nu wordt geliberaliseerd of die markten waar infrastructuur in de handen zijn van een beperkt aantal ondernemingen. Hij noemde als voorbeelden telecommunicatie en spoorwegvervoer. Hij stelde de vraag of de regering zich eigenlijk al op deze taak voorbereidt. Realiseert de regering zich dat je hierop heel specifiek toezicht moet houden? Kun je eigenlijk wel effectief tegen marktverdeling en onderling afgestemd gedrag optreden? Ik kan zeggen dat wij het eens zijn met de analyse van de heer Zijlstra. Liberalisering van de bedoelde markten brengt met zich dat er in principe een beperkt aantal partijen in concurrentie treden. In het buitenland is te zien dat er vervolgens gedetailleerd overheidstoezicht nodig is. Dat overheidstoezicht is voor een belangrijk deel specifiek op de sector gericht. Dat zie je in Engeland waar een aantal "watch-dogs" zijn opgericht: Oftel en Ofgas. Dat toezicht is zo specifiek dat het naar mijn inzicht niet goed mogelijk is om dit uit te oefenen op basis van algemeen mededingingsrecht. Ik denk dat de vaststelling van de precieze voorwaarden en tarieven van de toegang tot de infrastructuur zulke specifieke regelingen zijn dat men deze niet met wetgeving van algemene mededinging kan regelen. Het zal per sector moeten worden bekeken, ook op Europees niveau. Als het gaat om kartelvorming, onderling afgestemd gedrag of misbruik van machtspositie is het algemene-mededingingsrecht wel

weer van toepassing. Men ziet ook in de sectoren dat er een combinatie komt van specifiek toezicht, ook op de prijsvorming, en algemeen-mededingingsrecht. Dat recht moet wel actief zijn.

Er is het voorbeeld genoemd van een potentiële afspraak over marktverdeling bij verschijnselen als de elektronische snelweg tussen kabelbedrijven enerzijds en de KPN anderzijds. De vraag was of hier op basis van de bestaande of toekomstige mededingingswetgeving tegen kan worden opgetreden. Laten wij beginnen met het beleid. Dat is er juist op gericht om een tweede "operator" in de markt te halen om meer concurrentie te krijgen. Het is wat voorbarig om te veronderstellen dat er vervolgens een duopolie ontstaat met afgestemd gedrag. Daar ga je natuurlijk in eerste instantie niet van uit. Het lijkt mij ook wat voorbarig om nu al over marktverdeling tussen die twee te spreken. Mocht dit zich toch voordoen, dan kan ik daar op basis van de huidige wetgeving al rustig tegen optreden.

De heer **Mertens** (D66): Ik wil bij interruptie twee vragen stellen aan de minister. Is er lering te trekken uit het feit dat er in het Verenigd Koninkrijk al wat langer twee aanbieders zijn van infrastructuur voor standaard telecommunicatie, namelijk British Telecom en Mercury? Worden de eerder genoemde gevaren van een duopolie door de ervaringen daar onderstreept? U noemde al het voorbeeld van Oftel in Engeland. Ik noem nog de FCC in de Verenigde Staten. Wordt er gedacht aan een vergelijkbare instelling hier in Nederland op dit gebied?

Minister **Wijers**: Ik wil het volgende antwoorden op de laatste vraag. Misschien is dat antwoord niet geheel bevredigend. Op het moment wegen wij een aantal vormen af van toezicht in algemene zin. Welke vorm van specifiek toezicht in de telecommunicatie wordt afgewogen, kan ik niet zeggen. Daarvoor moet ik u, volledigheidshalve, naar mijn collega van Verkeer en Waterstaat verwijzen.

Uw tweede vraag zal ik als u het mij toestaat schriftelijk beantwoorden. Ik kan wel een antwoord bedenken, maar ik weet het gewoon niet.

De heer Mertens had het over het doorhakken van een gordiaanse knoop. Ik vrees dat hij die knoop in

eerste instantie zelf heeft gecreëerd, dus ik wil hem voorstellen die knoop zelf door te hakken. Ik kan ook wel proberen die knoop te ontwarren, zonder machtsmiddelen als zwaarden te gebruiken.

Voor de goede orde, hij had het over de nieuwe wet en niet over wat nu voorligt. Eigenlijk komt de boodschap erop neer, dat hij nu vraagt of een systeem als wij nu hebben kan worden gecombineerd met een ander handhavingssysteem, namelijk een bestuursrechtelijk handhavingssysteem.

Eigenlijk kun je beide handhavingssystemen, zowel in het Europese als in het Nederlandse systeem, toepassen. Het is niet een noodzakelijke consequentie van het huidige systeem dat handhaving strafrechtelijk gebeurt, net zo min als het logisch is dat het andersom gebeurt. Die keuzen zijn destijds gemaakt, op basis van toen vigerende overwegingen. Het ene systeem leidt niet logischerwijs tot de ene vorm van rechtshandhaving en het andere systeem tot de andere. In essentie is het een kwestie van keuze. Ik hoop dat daarmee de knoop is ontward. Eigenlijk was die knoop er niet.

De volgende vraag is die van de onderneming. Het begrip "ondernemer" dat wij nu invoeren is niet primair bedoeld om aan te sluiten bij de terminologie van het EG-verdrag. Wij willen een eind maken aan de rechtsongelijkheid en aan interpretatieproblemen door het bestaande onderscheid tussen de eigenaar van een onderneming en de vrije beroepsbeoefenaar, niet meer en ook niet minder. Bepalend voor het ondernemer zijn is dan het zelfstandig deelnemen aan het economisch verkeer.

De heer Mertens stelde nog een vraag, over een professor die schnabbelt of iemand die een spin-off probeert te maken. Iemand die zelfstandig deelneemt aan het economisch verkeer is daarmee in principe toetsbaar volgens de Wet economische mededinging. Zolang dat niet het geval is, valt hij eruiten.

De heer **Mertens** (D66): Het probleem is dat hij als werknemer nogal gemakkelijk binnen termen als "onderling afgestemd feitelijk gedrag" valt.

Minister **Wijers**: Met wie?

De heer **Mertens** (D66): Met andere mensen in een vergelijkbare situatie. Wij hebben het over mededingingsregelingen. Daar zit een diepe filosofie achter, omdat men het beginsel ook wil toepassen op sectoren die niet zuiver economisch zijn. Daar hebben wij het nu over. In die sector is het onderling afstemmen bijna inherent aan de activiteit in termen van zorg, van onderwijs of van onderzoek enz. U wilt daarvoor maatregelen krachtens de WEM formuleren, maar u kunt geconfronteerd worden met iemand die op een ander moment door bepaalde activiteiten ondernemer is. Hoe gaat u die in een persoonsgericht, een subjectgericht stelsel aanpakken?

Minister **Wijers**: Volgens mij doet het er niet toe in welke vorm hij dat doet, als natuurlijke persoon of doordat hij als hoogleraar een BV opricht. Er is een natuurlijke persoon of een rechtspersoon die aanspreekbaar is op basis van zijn gedrag in het economisch verkeer. Dat is de essentie van de discussie. De vorm doet er niet toe, zolang hij maar zelfstandig deelneemt aan het economisch verkeer. Of hij een vennootschapsrechtelijke structuur daarvoor heeft gekozen is irrelevant.

De heer **Mertens** (D66): Langs de andere lijn komt hij tot dat feitelijk afgestemd gedrag.

Minister **Wijers**: Een heel andere vraag is vrij belangrijk. Die geldt niet zozeer bij de voorbeelden die u noemt, omdat die vrij klein zijn. Bij mijn weten is er direct weinig sprake van mededingingstechnische vraagstukken. Wel speelt op het ogenblik heel erg dat onderdelen of zelfs hele organisaties in de sfeer van de overheid aan het diversifiëren zijn en activiteiten ontplooiën waarmee zij de particuliere sector concurrentie aandoen. Daar doen zich allerlei vraagstukken voor. Er vindt kruissubsidiëring plaats. De prijzen zijn geen goede reflectie van de totale kosten. Die worden weer ergens anders gedragen, enz. In die sector moeten de zaken echt eens goed op punt worden gezet. Daar zijn wij ook mee bezig want het loopt niet goed. Het tegenovergestelde gebeurt overigens ook. De overheid verzelfstandigt onderdelen van de overheidsorganisatie, maar beperkt ze vervolgens zodanig in hun handelen, dat er wel sprake is van

verzelfstandiging in juridische zin, maar niet van een decentrale opzet, waarin die organisaties de facto ook kunnen concurreren. Op dit terrein zijn veel mooie plannen eigenlijk niet vertaald in de situatie die werd nagestreefd. Wij besteden daar aandacht aan.

Het EG-verdrag knoopt aan bij het rechtsobject, de onderneming, terwijl in het wetsvoorstel wordt gekozen voor het rechtssubject. Het begrip "onderneming" heeft vooral betrekking op het organisatorisch verband waarbinnen bedrijfsmatige activiteiten plaatsvinden. Voor het opleggen van verplichtingen, bijvoorbeeld een verbod, en sancties, is het in de Nederlandse rechtssystematiek nodig iemand, een natuurlijke persoon of een rechtspersoon, aan te wijzen die daarop in rechte kan worden aangesproken.

De heer **Mertens** (D66): Kunt u nog iets zeggen over de suggestie van het nationale economiedebat tot versterking van de ondernemersfunctie in de onderneming?

Minister **Wijers**: Die valt enigszins buiten het kader van dit specifieke voorstel, maar ik neem haar graag over. Dergelijke voorstellen nemen wij mee. Het kabinet heeft een notitie toegezegd waarmee de staatssecretaris van Economische Zaken nu druk bezig is, over het stimuleren van ondernemerschap. Wij proberen nu spin-off en dergelijke te stimuleren. Wij proberen mensen in grote organisaties te stimuleren zelf een onderneming te starten, met het meenemen van voor de markt, maar niet voor de betrokken organisatie, waardevolle kennis. Staatssecretaris Van Dok komt daarmee in het voorjaar naar buiten.

□

De heer **Vermaat** (CDA): Voorzitter! Ik zit te ver weg en ben te gehandicapt om tussentijds via de interruptiemicrofoon vragen te stellen. De minister krijgt daarom van mij een volle tweede ronde. Ik vind dat hij dat ook waard is, mede gezien de spontaniteit van zijn antwoorden.

Ik meen de enige te zijn geweest die niet expliciet de vorige staatssecretaris lof voor haar werk heeft toegevaaid. Ik wil dat zeker niet nalaten, maar ik denk ook aan de ambtenaren, die meestal het grootste deel van de vracht trekken. Bij dezen!

Op drie punten ga ik in op het antwoord van de minister, maar eerst maak ik nog twee andere opmerkingen. De eerste had ik achterwege gelaten, hoewel zij erg belangrijk was. De heer Zijlstra heeft er wat over gezegd. Ik vind dat ik er nu dan ook even op in moet gaan.

De heer Zijlstra heeft gevraagd, met de lichte implicatie dat hij dat nodig vond, in de nieuwe WEM een toetsing op de concentratie of de fusie op te nemen. Ik weet niet of dat wel zo verstandig is. Ik geef die gedachte maar mee in het traject dat de minister nu ingaat. Ik weet er best een argument vóór te bedenken.

Juist bij de onderwerpen die wij vandaag behandelen en die binnen de huidige WEM vallen kun je bepaalde verboden ontgaan door te zorgen voor concernrelaties. Afgestemd gedrag is dan immers toegelaten. Dat zou best een reden zijn om eens wat beter naar concentraties of fusies te kijken.

Daar staat in de eerste plaats tegenover dat de Europese praktijk verre van ideaal is. Ik geef toe dat het in sommige lidstaten, zoals Duitsland, misschien beter is.

In de tweede plaats is het erg gevaarlijk om een soort lineaire relatie te willen trekken tussen de concentratiegraad en de effectieve concurrentiedruk. Daar bestaat beslist geen 1:1-relatie tussen. Soms is zelfs het tegendeel het geval. Dat wil zeggen dat, indien men het toetsingsproces goed wil uitvoeren, niet mag worden volstaan met formele en statistische maatstaven. Dit staat nog los van de vraag wat de definitie is van de markt waarover het gaat. Men moet kijken naar een effectieve maatstaf voor concurrentie. Indien dit lukt, is mij dat heel welkom. Ik meen namelijk dat wij dit, ook bij de huidige WEM, te weinig als feitelijk criterium gebruiken. Wij kijken te veel naar de juridische formuleringen.

Een volgende algemene opmerking is enigszins door collega Mertens ingegeven. Hij stelde vragen over het begrip ondernemer. Ik ben wat beducht voor deze benadering. Het is een afwijking van de normale invalshoek van Europa en de Europese regelgeving. Indien wij convergerende wetgeving op dit punt willen, juist vanwege de internationale concurrentieverhoudingen, moeten wij in hoofdlijnen daarop aansluiten. Wij moeten niet opnieuw ons eigen

mededingingsbeleid gaan formuleren.

Ik wijs op een ander gevaar. De overgang van een echte ondernemer naar een freelance werknemer vindt op de arbeidsmarkt plaats. Ik denk dat het niet verstandig is om de nieuwe WEM op de arbeidsmarkt toe te passen. Er is wel iets vóór, maar ook veel tegen. Via een wijziging van het begrip onderneming of ondernemer mag dit niet sluipenderwijze worden ingevoerd. Wij moeten goed nagaan of dit nodig is of dat er een aparte wetgeving op dat gebied moet komen.

Ik dank de minister voor zijn toezegging en zijn antwoorden. De minister zei dat het begrip "feitelijk onderling afgestemd gedrag" heel wezenlijk is. Hij versprak zich toen hij zei dat er nu sprake is van een nieuw begrip. Dat is niet het geval. Het begrip als zodanig is nooit anders geweest, alleen mag het soms niet meer en is het soms wel mogelijk. Collega Zijlstra merkte terecht op dat het voor deze mededingingswetgeving een heel cruciaal begrip is. Er moet meer duidelijkheid worden verstrekt over de inhoud hiervan. Het voorbeeld van de minister over de benzineprijzen hield in dat er zins inziens geen sprake is van onderling op elkaar afgestemd gedrag, omdat er sprake is van prijsleiderschap. Een van de bekendste theoretische voorbeelden van onderling op elkaar afgestemd gedrag is – hoewel het niet om exact dezelfde prijzen behoeft te gaan – het prijsleiderschap. Ik ben daar niet altijd tegen. Soms kan dit een markt stabiliseren. De minister zegt echter dat dit geheel iets anders is, en dat betwist ik dus. Op basis van de huidige WEM is het de vraag of dit toelaatbaar is, als je naar de geest van de wet redeneert. Los van het voorbeeld – en ik kan mij achter de spirit van de minister scharen – denk ik dat er meer moet zijn geweest in het advies van de Commissie economische mededinging om dit te kunnen verbieden. Alleen de geest van de wet biedt een te smalle basis. Volgens mij kan dit juridisch worden aangevochten.

Tot slot noem ik de ministeriële commissie over de dereguleringsopzet. Wij zullen wel zien welke ministers daarin zitting zullen nemen. De ministerraad beslist over het doen van wetsvoorstellen en het parlement beslist over de vraag of deze voorstellen worden aangenomen.

Indien het om onderwerpen gaat die te maken hebben met sociale of culturele sectoren, dan achten wij het raadzaam als de desbetreffende ministers daarbij zorgvuldig worden betrokken.

□

De heer **Zijlstra** (PvdA): Voorzitter! De minister heeft een tussenbalans opgemaakt. Verder kan hij op dit moment niet gaan. Het rapport van de SER en dat van de Commissie economische mededinging moeten nog verwerkt worden. De conclusies voor het beleid verschijnen nog. Wij wachten deze conclusies met grote belangstelling af. Ik maak nog enkele opmerkingen die van belang zijn voor de wijze waarop de minister zijn beleid verder gestalte zal geven.

Ik ga in op de vraag of in de nieuwe wet concentraties moeten worden opgenomen. Gesteld werd dat er geen eenduidige relatie is tussen gebrek aan mededinging en concentratie. Ik ben het daarmee eens. Wij zien in de praktijk van het Brusselse toezicht op concentraties dat het overgrote deel van de aangemelde concentraties wordt goedgekeurd. Je kunt je afvragen of daarnaast in een andere geografische dimensie, namelijk die van Nederland, nog plaats is voor regelingen op dit gebied. Ik kan mij aansluiten bij een opmerking van de toenmalige staatssecretaris Van Rooy, gedaan tijdens een mondeling overleg over deze zaak: "Er moet nader onderzoek worden gedaan naar de concentratiepotenties in de Nederlandse economie. Juist nu er al een redelijk niveau aan concentraties is, moet goed in de gaten gehouden worden dat verdere concentraties ertoe kunnen leiden dat er machtsituaties ontstaan." Voorts zegt zij dat de Wet economische mededinging, artikel 24, daar een onvolgende antwoord op geeft.

Ik sloot mij aan bij de opmerkingen van de toenmalige staatssecretaris Van Rooy toen ik de minister vroeg of hij van plan is om dit aspect van concentratie ook te betrekking bij de nieuwe wet.

Ik wil een opmerking maken over de notarissen. Ik heb de indruk dat men bij de behandeling in de Tweede Kamer de kant op gaat van vaste tarieven per soort handeling. Er is dan geen sprake van verruiming van de mededinging. Ik heb ook begrepen dat de Broederschap van

notarissen een voorstel heeft gedaan omtrent inlevering van een deel van de inkomsten. Wij hebben nog interessante discussies voor de boeg. Deze vaste tarieven per soort handeling zouden dan moeten worden vastgesteld onder toezicht van de overheid, met name op grond van het argument van het publieke belang van het ambt van notaris. Het zou interessant zijn van de minister hierop een reactie te krijgen. Ik besef echter wel dat, nu dit punt bij de Tweede Kamer aanhangig is, het wat moeilijk is om hem nu al uitspraken te vragen over de spanning tussen enerzijds de wens tot grotere concurrentie (en de voor 1 januari 1996 te zetten stappen van de notarissen op dit gebied) en anderzijds het verlangen naar vaste tarieven voor bepaalde handelingen in nauwe afstemming met de overheid.

Een volgende punt gaat over de geneesmiddelen. Ik ben blij met de opmerking van collega Vermaat hierover. Ook bij mij gaat het om de vraag of de formulering "onderling afgestemd feitelijk gedrag" ons echt verder helpt. Is deze formulering waterdicht? Je ziet dat postorderbedrijven gedwongen worden om in Antwerpen, met 25% lagere prijzen overigens, geneesmiddelen te halen, omdat deze bedrijven de geneesmiddelen niet van de Nederlandse groothandel kunnen betrekken. Er is wat dat betreft duidelijk sprake van een verschil van mening tussen de rechtbank in Utrecht en ex-staatssecretaris Van Rooy. De president van de Utrechtse rechtbank was niet overtuigd van de zogeheten gesloten gelederen binnen de farmaceutische bedrijfskolom, maar staatssecretaris Van Rooy was wel overtuigd van die economische machtspositie. Dit illustreert heel duidelijk het probleem van de toepasbaarheid van de definitie "onderling afgestemd feitelijk gedrag". Een rechter en een staatssecretaris hebben over een tamelijk duidelijke situatie een verschillend oordeel over de vraag of dat onderling afgestemd feitelijk gedrag hier al dan niet bestaat. Collega Vermaat heeft in dat verband interessante opmerkingen gemaakt over het prijsleiderschap.

Nog iets over telecom, energie, spoorwegen en het gemeenschappelijk gebruik van infrastructuur. De minister is het eens met de stellingen die ik hier namens mijn

fractie heb verwoord. Hij zegt ook: daar past eigenlijk geen globaal beleid bij; dat moet meer specifiek beleid worden, omdat het belangrijke details betreft die van gebied tot gebied zullen verschillen.

Ik stel daar tegenover dat er duidelijk één patroon is. Het gaat steeds om het verhuren van infrastructuur; of het nu telefoonverbindingen zijn, glasvezelleidingen, kabels van de kabeltelevisie, spoorwegen, gasleidingen of elektriciteitsleidingen, wij zien steeds hetzelfde probleem. Datzelfde probleem doet zich mijns inziens ook heel prominent voor bij het wetsvoorstel over de huurlijnen, dat wij vanmiddag hebben afgehandeld. Daarin zijn formuleringen te vinden die heel sterk lijken op hetgeen gebeurt op het gebied van de energievoorziening.

In de de wet ingevolge de nieuwe richtlijn van de Europese gemeenschappen voor huurlijnen in het dataverkeer staat dat de overheid moet zorgen voor doorzichtige en op de kostprijs gebaseerde tarieven, alsook op een bemiddelingsprocedure met een beroep op de nationale regelgevende instantie. Dat is nu precies wat in de Verenigde Staten en in het Verenigd Koninkrijk op het gebied van gas of stroom al gebeurt. Ik vraag mij dan ook af of het verstandig is om dit af te doen als een specifiek probleem. Volgens mij is het veel beter om te proberen deze gelijksoortige activiteiten gelijksoortig, meer globaal en meer systematisch in het beleid onder te brengen.

De definitie "onderling afgestemd feitelijk gedrag" kan ons in problemen brengen, juist wanneer het gaat over het verdelen van markten tussen bijvoorbeeld kabeltelevisiebedrijven en Koninklijke PTT Nederland. Ook feitelijk parallel gedrag zou eigenlijk onder deze definitie moeten vallen. Ook dat zou aanleiding moeten geven tot een reactie van de overheid en een eventueel op te leggen verbod door de overheid. In de buitenlandse praktijk is al gebleken dat het heel moeilijk is om afstemming van gedrag vast te stellen. De minister lijkt daaraan zelfs al te twifelen bij prijsleiderschap. Ik vraag mij tegen deze achtergrond af of men werkelijk grip kan krijgen op ontwikkelingen die nu bij de elektronische snelweg c.a. dreigen. Het gevaar bestaat dat de consument bijvoorbeeld twee

abbonementen moet nemen op de verschillende informatica-voorzieningen, terwijl elk van de aanbieders alle diensten kan aanbieden. Daardoor zal er dus geen of veel te weinig concurrentie zijn. Dat is feitelijke marktverdeling.

In het artikel dat ik eerder heb aangehaald, zegt de heer Van Dijk dat de ondernemingen die markt eigenlijk al verdeeld hebben en dat de overheid al het nakijken heeft. Hij noemt met name de Verenigde Staten als voorbeeld.

Wij zijn van mening dat de minister in dit opzicht zeer alert moet zijn en dat hij zo nodig nu beginnende mogelijke marktverdelingsafspraken op dit gebied niet alleen "van zeer nabij moet bekijken", maar die ook probeert om te buigen, desnoods via een hard overheidsbeleid in de richting van concurrentie.

Mijn vraag over het Kartellamt heeft de minister niet beantwoord. Ik vraag mij af of een wat verder van de ambtelijke wereld afstaand gremium, dat verstoringen van concurrentie moet beoordelen, in Nederland geen goede keuze zal zijn.

□

De heer **Mertens** (D66): Mijnheer de voorzitter! De meeste van mijn vragen zijn bij interruptie al door de minister beantwoord. Ik dank hem daar hartelijk voor.

Volgens collega Zijlstra moet feitelijk parallel gedrag evenals onderling afgestemd feitelijk gedrag strafbaar gesteld worden. Ik kan nu al zeggen dat ik daar in de praktijk absoluut geen heil in zie. Verreweg de meeste grote-ondernemingsstrategieën zijn gebaseerd op publiek toegankelijke, wetenschappelijke bronnen in plaats van op feitelijk statistisch materiaal. Parallel gedrag is dan ook bijna onvermijdelijk op grote delen van de markt. Ik vermag niet in te zien dat overschrijding van grenzen door parallelie strijdig is met het concurrentiebeginsel.

Ik geef overigens graag toe dat de onderlinge afstemming het probleem vormt. Maar door het simpel weg te laten, brengt u de oplossing van het probleem niet naderbij. Of heb ik de heer Zijlstra verkeerd begrepen?

De heer **Zijlstra** (PvdA): Ik heb de volgende situatie geschetst. De kabeltelevisiebedrijven, met name

onder invloed van Casema, gaan een bepaald gedeelte van de markt voor hun rekening nemen en Koninklijke PTT Nederland neemt een ander gedeelte van de markt. Zij zouden kunnen concurreren, maar nu verdelen zij in onderlinge afstemming in feite de markt. U kunt zeggen: het kan niet vastgesteld worden, het zal heel moeilijk te bewijzen zijn, dus ik laat het maar zo. Is dat niet wat te makkelijk?

De heer **Mertens** (D66): Ik reageerde op uw voorstel om de onderlinge afstemming achterwege te laten. In het voorbeeld dat u nu geeft, vindt u mij van harte aan uw zijde. Ik acht het namelijk uitgesloten dat men akkoord kan gaan met de situatie die u nu schetst.

Ik roep het volgende in herinnering. Voor Filmnet waren in het begin twee aanbieders. Dat was ongeveer vijf jaar geleden. Dat was vanwege de concurrentie. Uiteindelijk is er één overgebleven. De twee aanbieders zijn gefuseerd. Volgens mij is een dergelijke ontwikkeling onvermijdelijk. Is er in feite sprake van een marktverdeling, dan mag dat niet ingevolge de wetgeving. Wij zien dan met belangstelling acties van het ministerie tegemoet.

Voorzitter! Wat de gordiaanse knoop betreft, gaat het mij om het volgende. Op het moment dat concurrentie en mededinging en derhalve de wet van vraag en aanbod, het marktbeginnsel, mee gaan spelen in het toedelen aan mensen van niet in geld te waarderen goederen – ik noemde al de cultuursector, de zorg en het onderwijs – moeten dit soort mechanismen zeer goed op hun waarde en functionaliteit onderzocht worden. Dat is dus het idee. Als er in het economisch verkeer ergens geld wordt verschaft, dan moeten wij administratiefrechtelijke sancties en dergelijke toepassen. Dat kan ik mij voorstellen. Op het moment dat er niet op geld waardeerbare goederen in de verdeling worden gegooid – zo druk ik het korthedshalve maar even uit – moet dat mechanisme buitengewoon zorgvuldig worden beschouwd. De vraag is of je dan toe kunt met het administratiefrechtelijke, althans met de psychologie daarvan, dan wel of je wel degelijk aan strafrechtelijke dingen moet denken, omdat het gaat over andere zaken, die de kwaliteit van het leven op een andere manier

raken. In zulke sectoren heb je niet alleen verdelingsbeslissingen van een bepaalde politieke autoriteit, maar laat je ook de markt werken. Om die markt goed te laten werken in dat soort sectoren, vind ik dat al heel snel aan zeer zware kwaliteits-eisen moet worden voldaan – ik heb dan dus de neiging om de gordi-aanse knoop te lijf te gaan – en dat ook de sancties andere dan administratiefrechtelijke zouden moeten zijn.

□

Minister Wijers: Voorzitter! De heren Zijlstra en Vermaat hebben nog een keer gesproken over het thema van concentratie en toezicht, fusie en controle. Ik ben het met de heer Vermaat eens dat wij het eigenlijk over een dilemma hebben. Eigenlijk zeg je: je zou het wel willen, maar dan moet je er een zinvolle operationele vertaalslag aan kunnen geven die makkelijk te handhaven is en die niet voortdurend tot allerlei interpretatiediscussies leidt. Op zichzelf zegt een concentratiecijfer op de Nederlandse markt inderdaad helemaal niets. Je moet bekijken wanneer het zinvol is om anticiperend te beoordelen of je er iets over kunt zeggen. Dat is precies het dilemma. Ik ben het ermee eens dat het geheel past in de filosofie achter de wetgeving op dit gebied. Als je het op Europees niveau doet – wij zien het ook in een aantal andere Europese landen – blijkt het te bestaan. In een aantal ons omringende landen bestaat fusiecontrole. Je moet je dan ook de vraag stellen waarom het bij ons niet zo is. Dat roept vervolgens de vraag op wat de ervaringen met de fusiecontrole zijn in de ons omringende landen, mede in het licht van de steeds snellere internationalisatie van het bedrijfsleven. Dat is precies het vraagstuk waarmee ook wij ons bezighouden. Mede op basis van de adviezen van de SER en de Commissie economische mededinging zullen wij daarover een standpunt bepalen. Het is echter een dilemma. Voor mij is het vooral de vraag of je er op een zinvolle en hanteerbare manier een invulling aan kunt geven voor de specifieke Nederlandse situatie. Daar moet nog wel wat huiswerk voor worden gedaan. Ik ben het met de heer Vermaat eens dat het een dilemma is. Dit is geen "ja" of "nee" op de vraag van de heer Vermaat,

maar ik ben het wel eens met de redenering. Ik probeer daar uiteindelijk een heldere conclusie uit te trekken.

Dan de discussie over de ondernemer. De heer Vermaat vroeg waar het eigenlijk ophoudt. Op een gegeven moment ga je je eigenlijk stilzwijgend de arbeidsmarkt op begeven, zei hij. Ik ben daar niet zo bang voor, gelet op de definitie die in het voorstel is opgenomen. In het voorstel staat: een ondernemer is "een natuurlijke persoon, die door het uitoefenen van een beroep of bedrijf, anders dan in loondienst, en een rechtspersoon, die met als doel de uitoefening van een beroep of bedrijf, aan het economisch verkeer deelneemt, met of zonder winstmerk". Het lijkt mij dat bij toepassing van deze definitie de zorg om de arbeidsmarkt op te gaan, niet op haar plaats is.

Dan de discussie over feitelijk onderling afgestemd gedrag. Het is waar dat ook onder de oude, dus niet aangepaste Wet economische mededinging gedragingen worden verboden die bedoeld zijn om maatregelen tegen mededingingsregelingen te omzeilen, en die vaak even effectief zijn als mededingingsregelingen. Te denken valt aan rechtsniet bindende afspraken of besluiten of vormen van feitelijke dwang, zoals verdringingsconcurrentie of leveringsweigeren, maar ook aan andere vormen van afstemming, zoals het uitwisselen van informatie of adviezen, die de concurrentie kunnen beperken. Als wij het nu hebben over een verbod op feitelijk onderling afgestemd gedrag, dan hebben wij het over een vorm van coördinatie tussen ondernemingen, die zonder dat het tot een feitelijke overeenkomst komt, de risico's van de onderlinge concurrentie welbewust vervangen door een feitelijke samenwerking. Dat is dus de definitie. Voor dat verbod is niet bepalend het effect dat het gedrag op de markt heeft, maar de aard van de mededingingsbeperking die dat gedrag inhoudt. Het verbod is immers bedoeld om het feitelijk gedrag te verbieden dat in de plaats komt van een verboden mededingingsregeling. Dat is het onderscheid met parallelmarktgedrag, waarbij géén onderlinge afstemming plaatsvindt.

De heer **Vermaat** (CDA): Ik denk dat wij langs elkaar heen praten.

Natuurlijk gaat het om een uitbreiding en aanscherping van de wet, en wel in die zin dat onderlinge afspraken die rechtens bindend waren en daardoor onderling afgestemd gedrag vormden, uitgebreid worden tot bepaalde vormen van feitelijk onderling afgestemd gedrag, zonder dat daarover al of niet rechtens bindende afspraken over bestaan. Het laatste begrip is gewoon hetzelfde begrip. Een stukje van de verzameling van handelingen die eronder vallen, wordt nu verboden verklaard. Het begrip blijft dus hetzelfde, maar de wet breidt het geheel uit.

Minister Wijers: In dit verband ontstond een discussie over de benedistributie. Ik had het daarbij over twee aspecten. Ik had het niet alleen over het prijsleiderschap. Ik ben het ermee eens dat dit op zichzelf een "prima" vorm kan zijn om hetzelfde gedrag te vertonen. Ik noemde echter nog een ander aspect, namelijk het feit van een homogeen goed. In de situatie dat je homogene goederen hebt, zie je vaak dit gedrag. Dan is als zodanig niet aantoonbaar dat er sprake is van feitelijk onderling afgestemd gedrag dat zich richt op het beperken van de mededinging. Dan valt het ook niet onder de wet.

Ik ben het volstrekt eens met datgene wat de heer Vermaat heeft gezegd over de ministeriële commissie deregulering. Dat is overigens ook precies datgene wat in het voorstel is opgenomen. Ik neem aan dat ik dit wel mag vertellen. Hoe dan ook, ik doe het toch! Het voorstel dat er ligt, voorziet erin dat in een soort ministeriële onderraad een vaste kern van ministers zit, plus de minister die verantwoordelijk is voor het beleidsterrein waarop een mogelijke verandering van het desbetreffende wetsontwerp betrekking heeft. Als het gaat om sociale aspecten, zit de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid erin. Gaat het om milieu-aspecten, dan zit de minister van VROM erin, enz. Tenzij de besluitvorming tot andere conclusies leidt – dat zou mij verbazen – is dit de uitkomst van het voorstel.

Evenals de heer Zijlstra ben ik erg benieuwd wat er uit de discussie over de notarissen komt. Ik denk echter dat het niet past, daar nu op vooruit te lopen, gegeven de stand van zaken in de Tweede Kamer.

Ik neem aan dat ik mij niet helder heb uitgedrukt over het vraagstuk van de telecommunicatiemarkt en dat type sectoren waarin de infrastructuur wordt geprivatiseerd. Ik denk dat ik de analyse van de heer Zijlstra geheel kan delen, namelijk dat dit een punt van zorg is. Er moet goed naar worden gekeken. Ik ben het er ook mee eens dat het niet alleen een kwestie van specifiek beleid is. Ik heb proberen duidelijk te maken dat het naar mijn mening om twee vormen gaat. Het gaat om specifiek sectoraal toezicht, waarbij je op de specifieke sector toegesneden toezicht moet organiseren. Daarbovenop is er het generieke mededingingsbeleid, dat je ook specifiek toepast in de desbetreffende sector. Zeker omdat het ontwikkelingen zijn die wij nog moeilijk kunnen duiden, moeten wij goed bekijken waar schaalvoordelen en daardoor duopolistische structuren overgaan in mededingingsbeperkende structuren. Wat dat betreft moeten wij in ons land, net als in het buitenland, een aantal leerprocessen doorlopen hoe wij de zaak precies in elkaar steken. Dat het iets is wat zich niet automatisch regelt, wat dus niet zomaar goed komt, ben ik geheel met de heer Zijlstra eens. Het vraagt ook van mijn ministerie de nodige aandacht en betrokkenheid bij voorstellen ten aanzien van bijvoorbeeld de telecommunicatie-industrie. Die aandacht en betrokkenheid zijn er ook op het ministerie. Daar kan men mij ook op aanspreken. Wij zullen ons op dit punt alert gedragen.

Dan kom ik bij het "Kartellamt". Ik heb in een bijzin gezegd dat een van de elementen van de adviesaanvraag aan de SER onder meer geweest is: hoe kun je dit nu het beste organiseren? Moet dat conform de huidige structuur, moet je naar een zelfstandig bestuursorgaan of moeten wij denken aan een vorm zoals in Duitsland, het Bundeskartellamt? Mijn excuus voor dit procedurele antwoord, maar op dat punt zijn wij nu eenmaal. De adviezen die nu komen, zullen wij goed bestuderen en op basis daarvan zullen wij kijken wat een goede gedachte is. Maar ik volg de redenering en vind het in ieder geval iets dat niet a priori van tafel moet. Je zou goed moeten overdenken of dat niet een goede vorm is.

Met excuus voor hetgeen waar de heer Mertens op wees, merk ik op

dat ik er nu misschien uit ben met wat ik als ondernemer heb gedefinieerd, want dat is toch bepalend voor waar wij het steeds over hebben. De sectoren waar hij het over had en de bescherming van de culturele goederen – het is mij, eerlijk gezegd, niet helemaal helder wat ik daarop moet antwoorden. Wel is voor mij het volgende heel helder: of het zijn ondernemers, zoals net gedefinieerd, die actief worden op markten – dan vallen ze onder het regime van de Wet economische mededinging, in welke vorm dan ook – of zij zijn het niet en dan hebben wij het over hele andere mechanismen waarop deze wet niet van toepassing is.

De **voorzitter**: De laatste interruptie, zo stel ik voor.

De heer **Mertens** (D66): Voorzitter! Ik heb blijkbaar de vraag niet duidelijk genoeg gesteld. Het gaat eigenlijk over de psychologische tegenstelling die er zou bestaan tussen strafrechtelijke sancties en administratief-rechtelijke sancties. Ik heb geschetst hoe dit historisch in de Verenigde Staten ligt, vergeleken met Europa/Nederland. Zelf heb ik als gedachte – dat was mijn gordiaanse knoop – toegevoegd dat er, vanaf het moment dat er niet slechts louter op geld waardeerbare goederen in het geding zijn, zoals in de economische sectoren, maar er ook niet op geld waardeerbare goederen aan dezelfde marktverdelingsystematiek worden onderworpen, extra eisen aan de kwaliteit van de markt moeten worden gesteld. Dat is althans mijn overtuiging. Bij overtreding van die eisen, bij een handelen tegen de geest daarvan, zou je mijns inziens eerder moeten denken aan strafrechtelijke sancties dan aan administratiefrechtelijke.

Minister **Wijers**: Ik zit een beetje met de vraag hoe je het over een markt kunt hebben, als wij spreken over goederen waarvan de waarde niet in geld uit te drukken is.

De heer **Mertens** (D66): Dat is heel eenvoudig, voorzitter. Het gebeurt helaas dagelijks, doordat wij beslissingen nemen in verdelende zin in het cultuurbeleid, in het zorgbeleid, enz. Kijk, een pil, een bepaald medicijn of een instrument – dat is, doordat het gemaakt moet worden, op geld waardeerbaar. De effecten – op welke wijze dat

patiënten, op welk moment dan ook, bereikt – betreffen een heel ander mechanisme. Dat is ingebed in zorgconcepties, waarbij als het ware de kwaliteit heel andere aspecten betreft dan alleen maar het geld. Dat wilde ik alleen maar zeggen. Vanaf het moment dat je daar toch een marktelement op loslaat, moet dat op een andere manier gewogen worden.

Minister **Wijers**: Dat ben ik volstrekt met u eens. Dan houdt het vanzelfsprekende primaat van de markt en van economische dimensies op en heb je te maken met allerlei afwegingsvraagstukken.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het wetsvoorstel wordt zonder stemming aangenomen.

Sluiting 15.20 uur

Besluiten en ingekomen stukken

Lijst van besluiten:

De voorzitter heeft na overleg met het College van senioren besloten om:

a. de openbare behandeling van de volgende wetsvoorstellen te doen plaatsvinden op:
1 november 1994

Wijziging van de Wet milieubeheer en de Wet verontreiniging oppervlaktewateren (afvalwater) (23603);

Wijziging van de Wet op de telecommunicatievoorzieningen in verband met de uitvoering van richtlijn nr. 92/44/EEG van de Raad van Europese Gemeenschappen van 5 juni 1992 betreffende de toepassing van Open Network Provision (ONP) op huurlijnen (PbEG L 165) (23632);

Wijziging van de Tijdelijke wet arbeidsbemiddeling onderwijs in verband met vergroting van het aantal voor benoeming in aanmerking komende wachtgelders, het doorschuiven van vacatures en verruiming van de omstandigheden waaronder een bevoegd gezag zonder toepassing van de wet een vervangende leerkracht kan benoemen (23644);

Wijziging van de Algemene burgerlijke pensioenwet in verband met de overgang van de Kroon naar het bestuur van het Algemeen

burgerlijk pensioenfonds van de aanwijzings- en intrekking-bevoegdheid krachtens respectievelijk artikel B 3 en artikel B 4, tweede lid, van die wet (23658);

Wijziging van de Wet van 20 december 1984, houdende aanpassing van uitkeringspercentages van ontslaguitkeringen voor overheidspersoneel, onderwijspersoneel en daarmee gelijk te stellen personeel (23786);

Aanvulling van de Wet van 11 september 1964, houdende vaststelling van een nieuwe regeling van de bezoldiging van de vice-president van de Raad van State en de staatsraden, alsmede van de president en de overige leden van de Algemene Rekenkamer (Stb. 1993, 218) met een bepaling inzake de onkostenvergoeding van staatsraden in buitengewone dienst met een vaste deeltaak (23811);

Wijziging van de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek en enkele andere wetten, houdende verbeteringen en aanvullingen van overwegend technische aard (23558);
15 november 1994

Goedkeuring van de op 16 november 1989 te Straatsburg tot stand gekomen Overeenkomst ter bestrijding van doping (22671, R1442);
29 november 1994

Wijziging van de Interimwet op het speciaal onderwijs en het voortgezet speciaal onderwijs, de Wet op het basisonderwijs en de Wet medezeggenschap onderwijs 1992 ten behoeve van een betere toerusting van het basisonderwijs met capaciteiten en faciliteiten van (delen van) het speciaal onderwijs (Weer samen naar school) (23486);

b. het voorbereidend onderzoek van de volgende wetsvoorstellen door de vaste commissie voor Verkeer en Waterstaat

te doen plaatsvinden op:
8 november 1994

Regeling van de inwerkingtreding van de Wegenverkeerswet 1994 (Invoeringswet Wegenverkeerswet 1994) (23664);

de vaste commissie voor Financiën te doen plaatsvinden op:
8 november 1994

Vaststelling van de begroting van de uitgaven en de ontvangsten van de Nationale Schuld (IXA) voor het

jaar 1995 (23900 IXA) (was eerder geagendeerd voor 01-11-94);

Wijziging van hoofdstuk IXA (Nationale Schuld) van de begroting van de uitgaven en de ontvangsten voor het jaar 1993 (Slotwet; rekening) (23842) (was eerder geagendeerd voor 01-11-94);

Vaststelling van de begroting van de uitgaven en de ontvangsten van het ministerie van Financiën (IXB) voor het jaar 1995 (23900 IXB) (was eerder geagendeerd voor 01-11-94);

Wijziging van hoofdstuk IXB (Ministerie van Financiën) van de begroting van de uitgaven en de ontvangsten voor het jaar 1993 (Slotwet; rekening) (23843) (was eerder geagendeerd voor 01-11-94);

Wijziging van de begroting van de lasten en de baten en van de kapitaaluitgaven en -ontvangsten van het Staatsmuntbedrijf voor het jaar 1993 (Slotwet; rekening) (23844) (was eerder geagendeerd voor 01-11-94);

Wijziging van de Wet op de omzetbelasting 1968 (levering van bouwkvakels) (23638);

Wijziging van de Wet op de dividendbelasting 1965 (uitbreiding van de gevallen waarin inhouding van belasting achterwege blijft) (23722);

Wet inzake de wisselkantoren (23777);
de vaste commissie voor Binnenlandse Zaken en de Hoge Colleges van Staat te doen plaatsvinden op:
29 november 1994

Regeling van de medezeggenschap van het overheidspersoneel in de Wet op de ondernemingsraden (23551).

Lijst van ingekomen stukken, met de door de voorzitter ter zake gedane voorstellen:

1. de volgende door de Tweede Kamer der Staten-Generaal aangenomen wetsvoorstellen:

Invoering van de Organisatiewet sociale verzekeringen (23775);

Wijziging van hoofdstuk VI (Ministerie van Justitie) van de begroting van de uitgaven en de ontvangsten voor het jaar 1993 (Slotwet; rekening) (23834);

Wijziging van hoofdstuk VII (Ministerie van Binnenlandse Zaken) van de begroting van de uitgaven en de ontvangsten voor het jaar 1993 (Slotwet; rekening) (23848);

Wijziging van de begroting van de uitgaven en de ontvangsten van het

Gemeentefonds voor het jaar 1993 (Slotwet; rekening) (23851);

Wijziging van de begroting van de uitgaven en de ontvangsten van het Provinciefonds voor het jaar 1993 (Slotwet; rekening) (23852).

Deze wetsvoorstellen zullen in handen worden gesteld van de desbetreffende commissies;

2. de volgende missive van de minister van Buitenlandse Zaken: een, ter voldoening aan het ter zake bepaalde in de Rijkswet, ten geleide van de Resolutie tot wijziging van de Internationale Overeenkomst voor veilige containers (CSC) (Trb. 1994, 58); Londen, 4 november 1993 (griffiennr. 114045).

Deze missive is inmiddels gedrukt en aan de leden toegezonden. Het tractatenblad is neergelegd op het Centraal Informatiepunt ter inzage voor de leden;

3. de volgende regeringsmissives: een, van de minister van Buitenlandse Zaken, houdende mededeling van het voornemen over te gaan tot sluiten van een aantal uitvoeringsverdragen (griffiennr. 114046);

een, van alsvoren, ten geleide van Resoluties houdende wijziging van het Internationaal Verdrag voor de beveiliging van mensenlevens op zee, met bijlage; Londen, 23 mei 1991, 10 april 1992 en 11 december 1992 (Trb. 1994, 19 en 134) (griffiennr. 114054);

een, van alsvoren, ten geleide van het Jaarrapport Secretaris-Generaal van de VN No. A/49/1 (griffiennr. 114069);

een, van de minister van Justitie, ten geleide van een afschrift van een brief van 27 oktober aan de voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, inzake het ontwerpverdrag tot oprichting van Europol (griffiennr. 114072) *;

een, van de minister van Binnenlandse Zaken, ten geleide van het rapport "Zicht op Beloningsverhoudingen" (griffiennr. 114063);

een, van staatssecretaris Nuis van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, inzake de verzelfstandiging Rijksmusea c.a. (griffiennr. 114067);

een, van de minister van Financiën, ten geleide van het verslag van de Ecofin-Raad van 21 oktober 1994 (griffiennr. 114052);

een, van de minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, ten geleide van het ontwerp van een partiële herziening Planologische Kernbeslissing Nationaal Ruimtelijk Beleid (griffiennr. 114050);

een, van de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, ten geleide van de derde interim-nota CAO-afspraken voor het contractjaar 1994 (nr. 94/3) (griffiennr. 113375.1);

een, van alsvoren, inzake de wijziging van het Instellingsbesluit Commissie Evaluatie Arbeidsvoorzieningswet (griffiennr. 113406.2);

een, van de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, mede namens de ministers van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen en van Economische Zaken, ten geleide van de definitieve onderzoeksopzet van de Commissie Evaluatie Arbeidsvoorzieningswet (commissie-Van Dijk) (griffiennr. 113406.3);

een, van de minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, inzake de Regeling tandheelkundige hulp ziekenfondsverzekering; met bijlage (griffiennr. 113688.2).

De voorzitter stelt voor, deze missives voor kennisgeving aan te nemen. De bijlagen zijn neergelegd op het Centraal Informatiepunt ter inzage voor de leden (de bijlage met het nootcijfer 1 ter vertrouwelijke kennisneming);

4. de volgende geschriften:

een, van het Landelijk secretariaat van de Stichting ATD-Vierde Wereld te 's-Gravenhage, inzake 1996-Internationaal Jaar voor Uitroeiing van de Armoede (griffiennr. 114039). Dit geschrift wordt van belang geacht voor de leden en plv. leden

van de vaste commissies voor Ontwikkelingssamenwerking en voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid;

een, van de voorzitter van het Overlegplatform Auteursrecht en Naburige Rechten te Rotterdam, inzake het Reprerecht (TK 22600) (griffiennr. 112400.14);

een, van de Stichting Auteursrechtbelangen te Amstelveen, inzake alsvoren (griffiennr. 112400.15);

een, van de Afdeling Nederland van Defence for Children International te Amsterdam, inzake goedkeuring van het VN-Verdrag voor de Rechten van het Kind (TK 22855, R1451) (griffiennr. 113813.1);

een, van mr. drs. M. Koren te Wassenaar, inzake alsvoren (griffiennr. 113813.2 en 113813.3). Deze geschriften worden van belang geacht voor de leden en plv. leden van de vaste commissie voor Justitie;

een, van de Landelijke Vereniging voor Directies Speciaal Onderwijs te Lutten, inzake de Startwet en Algemene Maatregel van Bestuur Weer Samen naar School (TK 23486) (griffiennr. 112905.27);

een, van de Stichting voor Speciaal Onderwijs Slagharen e.o. te Slagharen, inzake alsvoren (griffiennr. 112905.28);

een, van de Stichting Bijzonder Speciaal Onderwijs voor Gelezen e.o. te Gelezen, inzake alsvoren (griffiennr. 112905.29);

een, van de directeur van de Petrus Dondersschool, school voor Speciaal Onderwijs te Gemert, inzake alsvoren (griffiennr. 112905.30);

een, van de directeur van De Dassenkuil I, School voor LOM en IOBK te Gelezen, inzake alsvoren (griffiennr. 112905.31);

een, van de Vredesschool, school voor speciaal en voortgezet speciaal onderwijs (LOM) te Druten, inzake alsvoren (griffiennr. 112905.32);

een, van de H. Hartschool, school voor SO/VSO MLK te St. Willebrord, inzake alsvoren (griffiennr. 112905.33);

een, van de Paulusschool (IOBK/LOM) te Zoetermeer, inzake alsvoren (griffiennr. 112905.35);

een, van de Morgana Omroep Associatie te Moordrecht, inzake een nieuwe, publieke omroep voor jongeren (griffiennr. 114074). Deze geschriften worden van belang geacht voor de leden en plv. leden van de vaste commissie voor Onderwijs;

een, van F.C.M. Blous te Goirle, inzake nadelige gevolgen voor de werkgelegenheid in het onderwijs voor pas afgestudeerden ten gevolge van de Tijdelijke Wet Arbeidsbemiddeling Onderwijs (TWAOW), alsmede inzake nadelige gevolgen voor deeltijdstudenten ten gevolge van de uitkeringsregeling; en inzake nadelige gevolgen voor werklozen ten gevolge van de afschaffing van de vrijstellingsregeling (griffiennr. 114059).

Dit geschrift wordt van belang geacht voor de leden en plv. leden van de vaste commissies voor Onderwijs en voor Wetenschapsbeleid en Hoger Onderwijs;

een, van het gastouderbureau van de Stichting Kinderopvang De Ronde Venen te Wilnis, inzake de aftrek en belastingvrije vergoeding van kinderopvang (TK 23483) (griffiennr. 112083.42);

een, van C. van Dalen te Wageningen, inzake alsvoren (griffiennr. 112083.42);

een, van het gastouderbureau van het Instituut ter Ondersteuning van Sociaal-Kulturele Activiteiten te Amersfoort, inzake alsvoren (griffiennr. 112083.44);

een, van E.C. Wilderink te Wageningen, inzake alsvoren (griffiennr. 112083.45);

een, van de Stichting Kinderopvang Pinokkio te Avenhorn, inzake alsvoren (griffiennr. 112083.46);

een, van de Stichting Kinderopvang Nijmegen (KION) te Nijmegen, inzake alsvoren (griffiennr. 112083.47);

een, van de Stichting Kinderopvang Oosterhesselen-Zweeloo te Oosterhesselen, inzake alsvoren (griffiennr. 112083.48);

een, van het Gastouderbureau Bussum/Naarden te Bussum, inzake alsvoren (griffiennr. 112083.49);

een, van A. Breugel te Wageningen, inzake alsvoren (griffiennr. 112083.50);

een, van het Gastouderbureau "Kind aan Huis" te Bavel, inzake alsvoren (griffiennr. 112083.51);

een, van Het Flevolands overleg Gastouderbureaus te Lelystad, inzake alsvoren (griffiennr. 112083.52);

een, van de adviseursoverleggroep heffingen lagere overheden (AHLO) te Delft, inzake de Wet Waardering Onroerende Zaken (TK 22885) (griffiennr. 113838.2).

Deze geschriften worden van belang geacht voor de leden en plv. leden van de vaste commissie voor Financiën;

een, van de Vereniging van Exploitanten van Waterleidingbedrijven in Nederland (VEWIN) te Rijswijk, inzake het wetsvoorstel Belastingen op Milieugrondslag (TK 22849 en 22851) (griffiennr. 111765.44).

Dit geschrift wordt van belang geacht voor de leden en plv. leden van de vaste commissies voor Financiën en voor Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer;

een, van J. van Roon te Ottoland, inzake het spoorwegproject Betuweroute en haar alternatieven (griffiennr. 113666.1).

Dit geschrift wordt van belang geacht voor de leden en plv. leden

Besluiten en ingekomen stukken

van de vaste commissie voor Verkeer en Waterstaat;

een, van gedeputeerde staten van Overijssel te Zwolle, inzake de Rijksbegroting van het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij: "Overijssel: voorbeeld-regio plattelandsvernieuwing" (griffiennr. 114057).

Dit geschrift wordt van belang geacht voor de leden en plv. leden van de vaste commissie voor Landbouw, Natuurbeheer en Visserij;

een, van de gemeenteraad IJsselmuiden te Kampen, inzake de sluiting van het stadsziekenhuis Kampen (griffiennr. 114075).

Dit geschrift wordt van belang geacht voor de leden en plv. leden van de vaste commissie voor Volksgezondheid, Welzijn en Sport;

een adres, van drs. C.H.B. Bersma te Huizen, houdende klachten over de belastingdienst particulieren/Ondernemingen te Hilversum (griffiennr. 114028).

Dit verzoekschrift is inmiddels in handen gesteld van de commissie voor de Verzoekschriften.

De voorzitter stelt voor, deze geschriften voor kennisgeving aan te nemen.